

Opracowała: Ewa Wszyńska

Scenariusz lekcji: język polski

Temat: „Brzezina” – symbolizm w literaturze i w filmie

Czas realizacji: 1 godzina lekcyjna

Metody pracy: praca z fragmentami filmu, praca z tekstem, elementy wykładu, praca w grupach

Cele:

Po zajęciach uczeń:

- umie zdefiniować pojęcie symbolizmu i symbolu
- dostrzeże i umie przeanalizować malarskie inspiracje w obrazie filmowym

Słowa kluczowe: symbolizm

Przebieg lekcji:

1. Przywitaj uczniów. Wyjaśnij im, że przedmiotem dzisiejszej lekcji są rozważania o symbolizmie. Pretekstem jest obejrzany przez nich film „Brzezina” Andrzeja Wajdy.
2. Jak powstawał film? Podaj literacki pierwowzór filmu – opowiadanie Jarosława Iwaszkiewicza z 1932 roku pod tym samym tytułem. Poproś uczniów o zapoznanie się z materiałem pomocniczym nr 1 i jego omówienie.
3. Wyjaśnij – z pomocą uczniów – pojęcie „symbolizm”. Skorzystajcie z materiału pomocniczego nr 2.

[Symbolizm: znaczenie pojęcia, jego historia, symbolizm w malarstwie, symbolizm w literaturze. Zaakcentuj, że symbol niczego nie oznacza – jedynie sugeruje, ewokuje znaczenia.]

4. Z jakimi symbolami spotykamy się w filmie „Brzezina”?

Obejrzyj sceny: 1. na łące pełnej kwiatów, 2. scena w domu z obrazem „Tanatos” Jacka Malczewskiego w tle, 3. brzozowy pejzaż, 4. Malina ścinająca kosą kaczęńce na zalanej łące, 5. Ola na łące z dmuchawcami, 6. Stanisław pijący sok z brzozy, 7. czerpanie wody ze studni przez Malinę, 8. gwałtowna sprzeczka braci z burzą w tle.

Omów z uczniami te i – ewentualnie inne, wskazane przez nich – symbole (zakres skojarzeń, funkcja). Jaką rolę odgrywa symbolizm w filmie Wajdy?

[Zamiast scen werbalnie przekazujących jakąś informację pojawiają się sceny, które samym obrazem sugerują, o co chodzi].

5. Na czym polega malarskość „Brzeziny”? Poproś uczniów o wskazanie malarskich inspiracji reżysera, o których pisze krytyk Dariusz Chyb w materiale pomocniczym nr 3, dostępnym na stronie internetowej Filmoteki Szkolnej: <http://www.filmotekaszkolna.pl/tresc.php?id=39bfe076bdcd155&PHPSESSID=a4725071797d97484499c3a77d0b12>

W miarę potrzeby uporządkuj wypowiedzi uczniów i dokonaj posumowania.

[Związki filmu z twórczością autora malarza Jacka Malczewskiego podkreślano wielokrotnie. Reżyser z rozmysłem stylizował niektóre sceny na płótna tego malarza. W filmie obecne są nieruchome obrazy, na których pojawiają się postacie jakby wycięte z tła, o tajemniczych, niesamowitych twarzach, jakby portrety postaci. Widać też wpływy malarstwa Maksymiliana Gierymskiego i Stanisława Wyspiańskiego. Film jest wręcz nasycony malarskimi aluzjami, które wkomponowane w fabułę nie zaburzają płynności narracji.]

6. Symboliczna wymowa losów bohaterów. Przypomnij fabułę i poproś uczniów – w grupach – o charakterystykę Stanisława (I grupa) i Bolesława (II grupa). Bohaterowie symbolizują dwie postawy wobec tragedii – nie załamywanie się, znoszenie z godnością wyroków losu (Stanisław) i przygnębienie, rozpacz, brak chęci do życia (Bolesław).

[Akcja toczy się w latach dwudziestych, w zagubionym w puszczy domu leśniczego Bolesława, który rozpacza po śmierci żony i samotnie wychowuje córkę Olę. Pewnego dnia do Bolesława przyjeżdża ze Szwajcarii ciężko chory na gruźlicę brat. Stanisła wie, że niebawem umrze, chce

jednak do końca cieszyć się pełnią życia. Jest wręcz zafascynowany urodą świata, gra na fortepianie wesołe melodie, wdaje się w romans z młodą chłopką i na każdym kroku akcentuje, że ta radosna postawa to jego świadomy wybór. Takie zachowanie drażni Bolesława, który z jednej strony rozpacza po śmierci ukochanej żony, a z drugiej dręczy córkę podejrzewając, że jej zmarła matka miała romans z wiejskim mężczyzną, czego świadkiem miała być Ola. Stanisław wiele czasu poświęca małej bratanicy a między braćmi rozpoczyna się podświadoma, uczuciowa rywalizacja. W finale Stanisław umiera, wiejska dziewczyna wychodzi za mąż, a pogodzony z losem Bolesław i jego córka opuszczają leśniczówkę.]

7. Skomentuj i podsumuj wypowiedzi uczniów na temat symboliki losów bohaterów.
Zamknij rozważania o losie bohaterów.

[Los bohaterów filmach Wajdy był zwykle tragiczny i zawsze powiązany z losem ogólniejszym: narodu, społeczeństwa. Te czynniki determinowały losy bohaterów, którzy uwikłani między marzeniami jednostki a losem zmagali się ze swoim życiem. Tragicznym zmaganiom bohaterów towarzyszy w tym filmie świat pokazany w całej swej urodzie, w porze rozkwitającej wiosny, która dla Stanisława będzie końcem życia, a dla Bolesława wyjściem z odrętwienia i początkiem nowego.]

8. Podyktuj zadanie domowe: Przygotuj prezentację o malarstwie Jacka Malczewskiego lub o symbolizmie w malarstwie.

Materiał pomocniczy nr 1.

„Opowiadanie Jarosława Iwaszkiewicza znałem od dawna, ale do bezinteresowności tego tematu musiałem dopiero dorosnąć. [...]

Zaczęła się piękna przygoda. Co dnia przed moimi oczami pojawiały się nowe zjawiska. Najpierw, niezauważalnie niemal, zazieleniła się brzezina, ale już następnego dnia spadł ostatni w tym roku śnieg. Kilka dni później biegaliśmy pędem od rana, ażeby sfotografować scenę wśród żółtych kaczeńców. Zostało co prawda coś do zrobienia, ale następnego dnia kaczeńce zwinęły się już i kwiaty znikły pod wodą. Za to zażółciła się od mleczy pobliska łąka, aby już po kilku dniach pokryć się srebrnymi kulami dmuchawców.

Po pierwszych dniach ekipa przyzwyczajona do zaduchu studiów filmowych z trudem znosiła krystaliczne powietrze wczesnego ranka, dla wielu z nas był to szok. Nic więc dziwnego, że któregoś dnia dyżurny planu poprosił mnie o papierosa, mówiąc: - "To świeże powietrze mnie zabija"... Było to, jak żartowaliśmy, zatrucie tlenem. Pod wpływem tego niezwykłego

Materiały pomocnicze

Kurs internetowy Filmoteka Szkolna. Akcja!

narkotyku tworzyliśmy film inny, świeży i dla mnie samego zaskakujący. Chwyciłem w płuca powietrze, poczułem się lżejszy i ze zdziwieniem patrzyłem na ekran, jakby to był nie całkiem mój własny film. Coś z tej świeżości zostało, zarówno w grze aktorów, jak i w pracy kamery.”

Andrzej Wajda, <http://www.wajda.pl/pl/filmy/film14.html>

Materiał pomocniczy nr 2.

Symbolizm – prąd literacki ukształtowany we Francji i w Belgii pod koniec XIX wieku. Symbolizm wykorzystywał doświadczenia wcześniej uformowanych grup poetyckich (dekadentyzm), stał się jednak zjawiskiem o znacznie większym znaczeniu i zasięgu. Wystąpił z rozbudowanym programem literackim, w którym sformułował nowy ideał poezji, określił swoje filozoficzne punkty wyjścia (Schopenhauer, Bergson), a także fascynacje estetyczne (fascynacja twórczością R. Wagnera). Ambicją symbolizmu stało się wyrażenie tego, co niewyraźalne. Czynnikiem, który miał to umożliwić stał się swoiście rozumiany symbol. Podstawową właściwością symbolu była dwupoziomowość – sensy nie wyczerpują się na znaczeniu pierwszym, danym bezpośrednio, są zaś ukryte na poziomie drugim. Tak rozumiany symbol przeciwstawia się alegorii. Koncepcja symbolu łączyła się z celami filozoficznymi przypisywanymi poezji, która miała docierać w rejony nieodstępne racjonalnemu poznaniu. Nazywać to, co nienazwane i niejasne. Symbol stał się wyróżnikiem poetyckości. Jego wieloznaczność miała naprowadzać czytelnika na znaczenia a nie je ustalać. Ta koncepcja

Filmoteka Szkolna

symbolizmu miała podstawowe znaczenie dla rozwoju poezji XX wieku. Poezja ma oddziaływać na czytelnika nie poprzez racjonalny dyskurs, ale przez szczególną atmosferę wiersza, jego obrazowanie i walory muzyczne. Język charakteryzuje się wysokim stopniem metaforyczności.

(na podstawie *Słownika terminów literackich*)